

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-116>

УДК 338.48-6:338

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ

TRENDS AND PROSPECTS OF INTERNATIONAL BUSINESS TOURISM DEVELOPMENT

Стрижак Олена Олегівнакандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9367-9061>**Чайковський Сергій Дмитрович**аспірант,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5283-9652>**Stryzhak Olena, Chaikovskiy Serhii**

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

У статті проаналізовано сучасний стан ділового туризму, визначено його тенденції та перспективи розвитку в міжнародному контексті. З'ясовано умови розвитку індустрії міжнародного ділового туризму. Міжнародний діловий туризм становить індустрію, яка поєднує в собі елементи бізнесу і подорожей. З урахуванням цього визначено передумови розвитку та особливості міжнародного ділового туризму, охарактеризовано його основні види, такі, як: конференц-туризм, виставковий туризм, корпоративні поїздки та інсентив-тури. Оцінено сучасний стан індустрії ділових подорожей. Здійснено порівняльний аналіз світового рейтингу топ-20 країн та міст за кількістю міжнародних бізнес-заходів: 2022 проти 2019 із використанням інформації Міжнародної асоціації конгресів та конвенцій (ICCA). Запропоновано заходи стимулювання та окреслено перспективи розвитку міжнародного ділового туризму.

Ключові слова: туризм, діловий туризм, міжнародний туризм, ділова подорож, індустрія ділового туризму.

The article analyzes the current state of business tourism, identifies its trends, and outlines its development prospects in an international context. The conditions for the development of the international business tourism industry are examined, showing that as living standards rise and the business environment develops, people become more mobile, leading to increased demand for international business travel. With the aid of modern technologies and globalization, international travel between countries becomes faster and more convenient, resulting in a rise in the number of business events abroad. International business tourism constitutes an industry that combines elements of business and travel. Considering this, the prerequisites for the development and peculiarities of international business tourism are determined, with its main types characterized as conference tourism, exhibition tourism, corporate travel, and incentive tourism. It is noted that these types of business tourism help companies build new contacts, maintain their image, and expand their business network. The current state of the business travel industry is assessed, and based on data from the Global Business Travel Association (GBTA), an analysis demonstrates a rapid recovery of the sector following the COVID-19 pandemic. Projected increases in business travel spending are highlighted, along with the importance of global events in fostering the development of international business tourism. A comparative analysis of the global top 20 countries and cities rankings by the number of international business events in 2022 versus 2019, using data from the International Congress and Convention Association (ICCA), is conducted. The ICCA is a leading organization in the field of business events that provides a unique platform for business development and networking. Stimulus measures and development prospects for international business tourism are proposed. To stimulate the development of international business tourism, it is recommended to take appropriate measures by the government and business community, such as creating specialized service centers for business tourists, simplifying visa regimes, and reducing tax barriers. Additionally, innovative approaches to organizing business trips using modern technologies and online platforms to streamline the process should be developed.

Key words: tourism, business tourism, international tourism, business travel, business travel industry.

Постановка проблеми. Зростання економічного благополуччя багатьох країн і відповідне підвищення рівня життя населення сприяє тому, що люди стають більш мобільними і готовими подорожувати. Лібералізація підприємницької діяльності та створення сприятливих умов для бізнесу приваблює представників міжнародних компаній та інвесторів. З розповсюдженням інформаційно-комунікаційних засобів бізнес-середовище стає більш доступним для міжнародного співробітництва. Компанії та підприємці прагнуть знайти нові партнерства, досліджувати іноземні ринки та розширити географію свого бізнесу. Діловий туризм надає їм унікальну можливість проводити зустрічі, переговори та конференції в інших містах і країнах, чому сприяють збільшений попит на візи, міжнародні авіарейси та готельні послуги.

Сучасні технології та глобалізація уможливили більш швидке і зручне переміщення між різними країнами, тому компанії все частіше організовують зустрічі та конференції за кордоном. Це дає їм змогу взаємодіяти з представниками інших країн, обмінюватися досвідом і шукати нові можливості для розширення своїх бізнес-контактів. Одночасно зі зростанням міжнародних ділових подорожей спостерігається і збільшення кількості ділових заходів на національному рівні. Великі виставки, конференції, семінари та ділові форуми привертають не тільки вітчизняних, а й іноземних представників бізнес-спільноти. Вони стають майданчиком для обміну знаннями та досвідом, презентації нових продуктів і розвитку співпраці між різними компаніями. У зв'язку з цим індустрія міжнародного ділового туризму динамічно розвивається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню стану, особливостей, тенденцій та проблем розвитку ділового туризму в Україні та світі присвячено праці таких науковців, як: Галасюк С., Мартинова Н. [1]; Гарас І., Гарас О. [2]; Денисенко М., Геньбач Д. [3]; Кацемір Я. [4]; Макара О. [5]; Москвяк Я. [6; 7]; Музичка Є., Петренко В. [8; 9]; Прокопишин-Рашкевич Л., Назаренко А. [10]; Фрей Л. [11]; Худавердієва В., Мерчанський В. [12]; Шикіна О., Гончаренко Я., Ремігайло І. [13]; Погуда Н. [14], Суценко О., Наумік-Гладка К. [15] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на наукові отримані здобутки в сфері ділового туризму, певні питання потребують подаль-

шого наукового пошуку. Зокрема, це стосується дослідження поточних умов розвитку ділового туризму з урахуванням впливу таких негативних чинників, як пандемія COVID-19 та російсько-українська війна.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз сучасного стану, визначення тенденцій та перспектив розвитку ділового туризму в міжнародному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діловий туризм становить індустрію, яка поєднує в собі елементи бізнесу і подорожей. Це унікальна форма туризму, що ґрунтується на здійсненні відряджень, ділових зустрічей, переговорів та укладанні угод, участі в конференціях, семінарах і виставках у рамках професійної діяльності. Діловий туризм орієнтований на вирішення професійних завдань. Участь у професійних заходах передбачає розвиток бізнесу, розширення ділових зв'язків, обмін досвідом і знаннями, а також досягнення конкретних цілей, пов'язаних із роботою та підприємництвом. Передумови розвитку міжнародного ділового туризму подано на рис. 1.

Слід зазначити, що міжнародний діловий туризм має певні особливості (рис. 2). Міжнародний діловий туризм включає організацію закордонних поїздок, проживання в спеціалізованих бізнес-готелях, участь у бізнес-заходах, які сприяють розвитку професійних навичок і бізнес-діяльності, завдяки чому сприяє вирішенню професійних завдань, зміцненню професійного іміджу та просуванню бізнесу на ринки.

Одним з основних видів міжнародного ділового туризму є конференц-туризм, який передбачає організацію та проведення конференцій, семінарів, симпозіумів і виставок. Такі заходи збирають разом представників різних галузей і ділових сфер, даючи їм змогу обмінятися досвідом, знаннями та встановити нові контакти. Конференц-туризм здобуває популярності останнім часом, оскільки він є ефективним інструментом для розвитку бізнесу та залучення інвестицій.

Значну роль у міжнародному діловому туризмі відіграє виставковий туризм. Виставки є майданчиками, на яких компанії демонструють свої продукти, послуги та досягнення. Одна з головних цілей участі у виставці – залучення нових клієнтів, укладення важливих угод і розширення бізнес-мереж. Цей вид ділового туризму сприяє підтримці іміджу компанії та обміну професійним досвідом.

Розвиток міжнародних ділових зв'язків

- із посиленням тенденцій глобалізації та інтеграції економіки різних країн, зростає потреба в обміні досвідом і знаннями між різними компаніями. Діловий туризм стимулюється інвестиційними взаємовідносинами, пошуком нових партнерів і клієнтів за кордоном.

Розвиток технологій і транспортної інфраструктури

- сучасні технології роблять обмін інформацією доступнішим, що дає змогу бізнесменам здійснювати комунікації та відстежувати проекти віддалено. Розвиток транспортної системи забезпечує легку доступність різних регіонів і країн для ділових поїздок.

Підвищення рівня доходів і добробуту

- підвищення рівня доходів і рівня добробуту населення сприяє збільшенню кількості людей, які можуть собі дозволити ділові поїздки. Зростаючий середній клас і розвиток підприємницької активності вимагають більшої мобільності.

Підвищення якості сервісу та послуг

- професіоналізм бізнес-туризму вимагає високого рівня якості обслуговування і комфорту ділових туристів. Готельні підприємства, ресторани, аеропорти та інші об'єкти інфраструктури постійно покращують якість послуг, що надаються.

Політична та соціальна стабільність

- стабільність у країні та регіоні важлива для ділового туризму. Безпека, надійність правової системи, мінімальна корупція та інші чинники, що впливають на інвестиційний клімат, сприяють розвитку ділового туризму.

Розвиток конференц-індустрії

- організація різноманітних конференцій, виставок і ділових форумів приваблює велику кількість ділових людей з усього світу. Це сприяє розвитку ділового туризму в даному регіоні та стимулює розвиток індустрії гостинності та проведення заходів.

Інтерес до культурної та історичної спадщини

- багато ділових туристів також виявляють інтерес до культурних та історичних пам'яток регіону, де вони перебувають. Це сприяє розвитку ділового туризму, оскільки ділові зустрічі та конференції можуть бути поєднані з відвідуванням місцевих культурних об'єктів.

Міжнародні угоди та співробітництво

- участь країн у міжнародних угодах і співробітництво на різних рівнях (регіональний, міждержавний, міжнародний) сприяють інтенсивнішим діловим зв'язкам і, отже, збільшенню ділового туризму.

Рис. 1. Передумови розвитку міжнародного ділового туризму

Джерело: складено авторами

Міжнародний діловий туризм також включає корпоративні поїздки та інсентив-тури. Корпоративні поїздки являють собою організовані компаніями поїздки для своїх співробітників з метою вирішення певних завдань і проведення навчальних програм. Вони сприяють підвищенню кваліфікації персоналу і створенню командного духу. Інсентив-тури, зі свого боку, компанії пропонують своїм співро-

бітникам як премію за досягнення цілей і гарні результати. Це може бути подорож в екзотичну країну або на острів, де співробітники мають можливість відпочити та покращити стосунки з колегами.

За даними Світової асоціації ділового туризму (GBTA – Global Business Travel Association) після пандемії світова індустрія ділових подорожей відновлюється швидше,

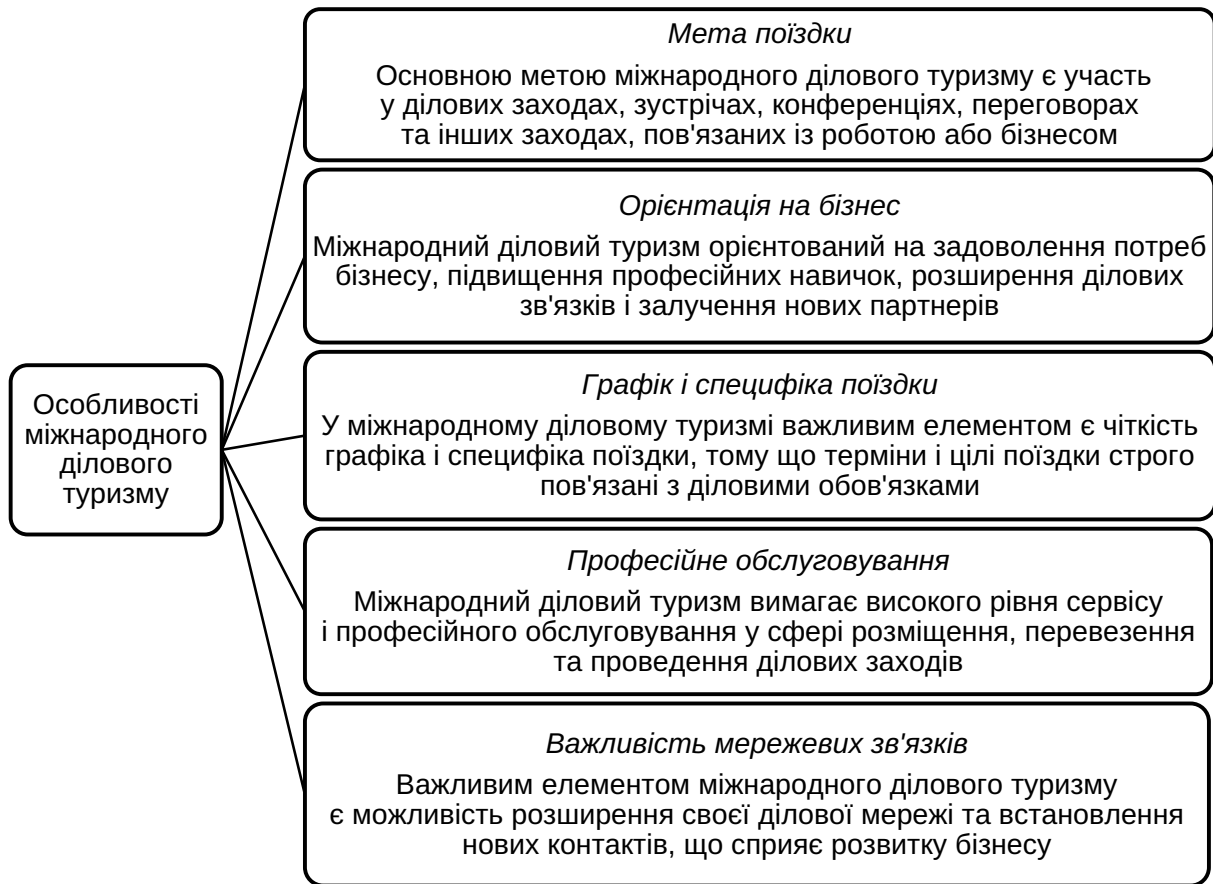

Рис. 2. Особливості міжнародного ділового туризму

Джерело: складено авторами

ніж передбачалося ще рік тому, і тепер очікується, що у 2024 р. витрати на ділові подорожі перевищать допандемічний рівень у 1,4 трильйона дол. США, а до 2027 р. зростуть до майже 1,8 трильйона дол. США. У 2022 р. глобальні витрати на ділові поїздки зросли на 47% до 1,03 трильйона дол. США, а в 2023 р. очікується зростання на 32%. Такому значному зростанню сприяли відкладений попит після пандемії COVID-19, більш сприятливі глобальні економічні умови у 2022 і 2023 рр. та ризики рецесії, які ще не настали [16].

Важливу роль у розвитку міжнародного ділового туризму відіграють події світового масштабу, такі як виставки, конференції, форуми та спеціалізовані галузеві заходи. Ділові люди та представники компаній прагнуть відвідати такі події, щоб ознайомитися з інноваціями, обмінятися досвідом і налагодити нові ділові контакти. Така потреба є однією з ключових передумов для розвитку ділового туризму, адже вона стимулює організацію масштабних заходів та їхнє залучення в різні регіони та країни.

Провідною організацією в сфері бізнес-заходів є Міжнародна асоціація конгресів та конвенцій (ICCA – International Congress and Convention Association). Заснована в 1963 р., ICCA спеціалізується на проведенні заходів для міжнародних асоціацій, пропонуючи унікальну платформу даних, освіти, каналів зв'язку, а також можливості для розвитку бізнесу та налагодження контактів. У 2022 р. ICCA змогла визначити понад 10500 заходів (13254 у 2019 р.). В 2023 р. ICCA представила рейтинг країн і міст за 2022 рік (табл. 1).

Як видно із табл. 1, Іспанія (+2) та Італія (+3) витіснили Німеччину та Францію з другої та третьої позицій рейтингу, замкнувши трійку лідерів 2022 р., а США залишилися на першому місці. Бельгія (+5) та Канада (+1) увійшли до топ-10, посівши 9-ту та 10-ту позиції, а Португалія (+3) та Нідерланди (+1) зміцнили свої позиції, піднявшись на 7-ме та 8-ме місце відповідно. У другій половині топ-20 найбільше піднялися Ірландія (+14), Норвегія (+11) і Греція (+8), за ними йдуть Австрія, Данія і Фінляндія (всі +5).

Нарешті, Чехія (+4) і Швейцарія (+2) змогли зміцнити свої позиції в топ-20.

Після відсутності в топ-5 у 2019 р. Відень (+5) піднявся на першу сходинку рейтингу міст 2022 р. за рахунок Парижа (3-я позиція), а Лісабон і Барселона закріпилися на 2-й і 4-й позиціях відповідно. Замикає топ-5 Прага (+4). Афіни (+9) та Брюссель (+19) посіли 8 і 9 позиції. Дублін (+5) і Рим (+4) посіли свої позиції в топ-20, а скандинавські міста Гельсінкі (+13), Осло (+18) і Стокгольм (+4), а також Мілан (+14) потрапили у топ-20 рейтингу.

Водночас розвиток міжнародного ділового туризму також стикається з деякими проблемами. Однією з них є висока вартість надання послуг для ділових туристів. Організація зустрічей, проживання, транспорт - усе це потребує значних інвестицій з боку компаній. Це обмежує доступ до ділових поїздок для невеликих фірм та представників малого бізнесу.

Так, за даними GBTA, бізнес-мандрівники у всьому світі наразі оцінюють свої витрати на ділові поїздки в середньому в 1018 дол. США на особу за одну поїздку.

В середньому на проживання йде 391 дол. США, а на їжу та напої – 189 дол. США. Авіаперельоти в середньому становлять 182 дол. США, а наземний транспорт 136 дол. США та інші витрати 120 дол. США завершують загальну суму [16]. Поряд з цим, для сучасного потенційного туриста вибір місця відпочинку сьогодні не тільки індикатор стилю життя, а й певна статусна цінність [18].

Міжнародний діловий туризм є однією з основних складових розвитку сучасної економіки. В умовах глобалізації та прискореного інформаційного обміну, можливість особистої зустрічі та прямого спілкування для успішного ведення бізнесу стає більш важливою, ніж будь-коли. З метою стимулювання розвитку міжнародного ділового туризму необхідне

Таблиця 1

Порівняльний аналіз світового рейтингу топ-20 країн та міст за кількістю міжнародних бізнес-заходів: 2022 проти 2019

Ранг 2022	↑↓ 2019	Країна	# Заходи 2022	Ранг 2022	↑↓ 2019	Місто	# Заходи 2022
1	0	США	690	1	+5	Відень	162
2	+2	Іспанія	528	2	0	Лісабон	144
3	+3	Італія	522	3	-2	Париж	134
4	-2	Німеччина	484	4	0	Барселона	133
5	-2	Франція	472	5	+4	Прага	129
6	-1	Великобританія	449	6	-1	Мадрид	128
7	+3	Португалія	294	7	-4	Берлін	113
8	+1	Нідерланди	253	8	+9	Афіни	109
9	+5	Бельгія	234	9	+19	Брюссель	108
10	+1	Канада	233	10	-2	Лондон	106
11	+5	Австрія	232	11	+5	Дублін	105
12	-4	Японія	228	12	0	Копенгаген	102
13	+8	Греція	185	13	-6	Сінгапур	101
14	0	Швеція	179	14	+4	Рим	79
15	+2	Швейцарія	175	15	-1	Амстердам	73
16	+5	Данія	169	16	+13	Гельсінкі	69
17	-4	Республіка Корея	162	17	+18	Осло	67
18	+14	Ірландія	152	18	-7	Буенос-Айрес	66
19	+11	Норвегія	148	18	-3	Сеул	66
20	+4	Чехія	146	18	+4	Стокгольм	66
20	+5	Фінляндія	146	18	+14	Мілан	66

Джерело: [17]

вжиття відповідних заходів з боку держави та бізнес-спільноти, таких, як: створення спеціалізованих центрів обслуговування для ділових туристів, спрощення візового режиму та зниження податкових бар'єрів.

Однією з важливих перспектив розвитку міжнародного ділового туризму є підвищення якості послуг, що надаються. Разом зі збільшенням кількості ділових поїздок, зростає і вимогливість до рівня сервісу у сфері туризму. Надання комфорту, зручностей та інноваційних рішень стає ключовим фактором, що сприяє залученню ділових туристів.

Крім того, перспективи розвитку міжнародного ділового туризму пов'язані з освоєнням нових ринків і розвитком міжнародного співробітництва. У сучасному світі, кордони між країнами стають більш відкритими, що створює значні можливості для розширення ділових контактів в глобальному масштабі.

Іншою важливою перспективою є розвиток інновацій у сфері міжнародного ділового туризму. Сучасні технології, такі як відеоконференції, віртуальна реальність і різні онлайн-платформи, дають змогу значно спростити процеси ділових зустрічей і презентацій, що дає змогу скоротити витрати та підвищити ефективність ведення справ.

Таким чином, перспективи розвитку міжнародного ділового туризму включають широкий спектр можливостей для вдосконалення туристичної індустрії та зміцнення взаємозв'язку між країнами і бізнес-спільнотою. Однак, для того щоб реалізувати ці перспективи, необхідна активна робота всіх зацікавлених сторін, державних і комерційних організацій, а також людей, які беруть участь

у процесі ділових поїздок. Тільки тоді можна досягти максимального позитивного впливу ділового туризму на економічний розвиток.

Висновки. Міжнародний діловий туризм становить важливу складову світової економіки, яка сприяє створенню нових робочих місць, збільшенню обсягів зовнішньої торгівлі та залученню інвестицій, розвитку суміжних галузей, таких як готельно-ресторанний бізнес, транспорт тощо. Особливості міжнародного ділового туризму включають специфічні потреби та цілі ділових туристів, такі як: доступ до сучасних бізнес-інфраструктур, комфортне проживання в ділових готелях, можливість проведення важливих ділових зустрічей і заходів, а також доступ до швидких і надійних транспортних засобів. Розвиток інфраструктури, конференц-центрів, бізнес-готелів, а також пропозиція спеціалізованих послуг для ділових туристів є ключовими аспектами успішного розвитку ділового туризму.

Ділові туристи кажуть, що вони частіше (62%) у 2022 р. поєднували ділові та особисті подорожі (тобто подорожі з метою відпочинку), ніж у 2019 р., 42% додають додаткові дні відпочинку до своїх ділових поїздок, а 79% цих мандрівників зупиняються в одному й тому самому житлі під час ділової та туристичної частин своєї подорожі [16]. Тому важливо враховувати побажання туристів щодо планування турів, які спрямовані на реалізацію бізнес-цілей, у сукупності з рекреаційними можливостями традиційного відпочинку. У створенні методичного підґрунтя для планування гібридних турів, на наш погляд, полягають перспективи подальшого наукового пошуку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Галасюк С. С., Мартинова Н. С. Моніторинг розвитку ділового туризму у світі. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 50. С. 98–105. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure50-16>.
2. Гарас І. О., Гарас О. М. Сучасний стан розвитку ділового туризму в туристичних регіонах світу. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 23. С. 6–10.
3. Денисенко М. П., Геньбач Д. Д. Сучасний стан та перспективи розвитку ділового туризму в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 19. С. 23–28.
4. Кацемір Я. В. Діловий туризм як важливий напрям економічної діяльності в розвитку Китаю. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. № 34. С. 11–16.
5. Makar O. Business tourism: a prospective direction of tourist activity. *Mechanism of an economic regulation*. 2023. № 1(99). С. 86–92. DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.14>
6. Москвяк Я. Є. Професійно-діловий туризм в Україні – перспективи розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки»*. 2021. № 5. Том 1. С. 63–71. DOI: [https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5\(1\)-11](https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5(1)-11)
7. Москвяк Я. Європейський досвід у розвитку та просуванні ділового туризму в туристичній сфері України. *Development Service Industry Management*. 2023. № 3. С. 40–46. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-3\(6\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-3(6))

8. Музичка Є. О. Тенденції розвитку світового ринку MICE-туризму. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.58>.
9. Музичка Є. О., Петренко В. А. Стан і тенденції розвитку ділового туризму в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 1. С. 55–60.
10. Прокопишин-Рашкевич Л. М., Назаренко А. В. Діловий туризм як перспективний напрям туристичної діяльності в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*. 2021. Вип. 5. № 1. С. 86–95. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2021.01.086>
11. Фрей Л. В. Стан і проблеми розвитку ділового туризму: зарубіжний і вітчизняний досвід. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 31–35.
12. Худавердієва В., Мерчанський В. Міжнародний туристичний обмін з діловими цілями як різновид зовнішньоекономічних зв'язків. *Економічний дискурс*. 2022. Вип. 3–4. С. 92–105. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2022-2-9>
13. Шикіна О. В., Гончаренко Я. Є., Ремігайло І. Ю. Шляхи розвитку ділового туризму у період пандемії. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 50. С. 213–219. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure50-35>
14. Погуда Н. В., Стрижак О. О. Туризм 2022 року: аналіз та перспективи розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2023. Т. 34(73). № 1. С. 23–32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/73-1-4>
15. *Tourism and Hospitality in Conditions of Digital Economy: Problems and Perspectives: monograph* / K. Naumik-Gladka, O. Sushchenko, O. Stryzhak [et al.]. Kharkiv : S. Kuznets KhNUE, 2023. 233 p.
16. Офіційний сайт Світової асоціації ділового туризму (Global Business Travel Association). URL: <http://www.gbta.org/>
17. Офіційний сайт Міжнародної асоціації конгресів і конференцій (International Congress and Convention Association). URL: <https://www.iccaworld.org>
18. Суценок О., Касенкова К. Територіальний брендинг як інструмент розвитку туристично-рекреаційного комплексу. *Економічні інновації*. 2019. Т. 21. № 2 (71). С. 139–149.

REFERENCES:

1. Galasyuk, S., & Martynova, N. (2020). Monitoring rozvytku dilovogo turyzmu u sviti [Monitoring the development of business tourism in the world]. *Market Infrastructure*, vol. 50, pp. 98–105. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure50-16>
2. Haras, I. O., & Haras, O. M. (2017). Suchasnyj stan rozvytku dilovogo turyzmu v turystychnyh regionah svitu [Current state of development of business tourism in tourist regions of the world]. *Black sea economic studies*, vol. 23, pp. 6–10.
3. Denisenko, M., & Henbach, D. (2019). Suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku dilovogo turyzmu v Ukraini [Current situation and prospects of business tourism development in Ukraine]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 19, pp. 23–28.
4. Katsemir, Y. (2022). Dilovyj turyzm jak vazhlyvyj naprjam ekonomichnoi' dijial'nosti v rozvytku Kytaju [Business tourism as an important direction of economic activity in China's development]. *Eastern Europe: Economy, Business and Management*, vol. 34, pp. 11–16.
5. Makar, O. (2023). Business tourism: a prospective direction of tourist activity. *Mechanism of an Economic Regulation*, no. 1(99), pp. 86–92. DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.14>
6. Moskyak, Y. (2021). Profesijno-dilovyj turyzm v Ukraini – perspektyvy rozvytku [Professional and business tourism in Ukraine – prospects of development]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, vol. 5, 1, pp. 63–71. DOI: [https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5\(1\)-11](https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5(1)-11)
7. Moskyak, Y. (2023). Jevropejs'kyj dosvid u rozvytku ta prosuvanni dilovogo turyzmu v turystychnij sferi Ukrainy [European experience in the development and promotion of business tourism in the tourism sphere of Ukraine]. *Development Service Industry Management*, vol. 3, pp. 40–46. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-3\(6\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-3(6))
8. Muzychka, Y. (2019). Tendencii' rozvytku svitovogo rynku MICE-turyzmu [Trends for the development of the mice-tourism world market]. *Efektivna ekonomika*, vol. 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.58>
9. Muzychka, Y., & Petrenko, V. (2018). Stan i tendencii' rozvytku dilovogo turyzmu v Ukraini [State and trends of business tourism development in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 55–60. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2018/12.pdf
10. Prokopyshyn-Rashkevych, L., & Nazarenko, A. (2021). Dilovyj turyzm jak perspektyvnyj naprjam turystychnoi' dijial'nosti v Ukraini [Business tourism as a prospective direction of tourism activity in Ukraine]. *Journal*

of Lviv Polytechnic National University. *Series of Economics and Management Issues*, vol. 5, 1, pp. 86–95. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2021.01.086>.

11. Frey, L. (2017). Stan i problemy rozvytku dilovogo turizmu: zarubizhnyj i vitchyznjanyj dosvid [State and development problems of business tourism: foreign and domestic experience]. *Global and National Problems of Economy*, vol. 15, pp. 31–35. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/8.pdf>

12. Khudaverdiyeva, V., & Merchanskyi, V. (2022). Mizhnarodnyj turystychnyj obmin z dilovymy ciljamy jak riznovyd zovnishn'oekonomichnyh zv'jazkiv [International tourist exchange for business purposes as a type of foreign economic relations]. *The Economic Discourse*, vol. 3–4, pp. 92–105. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2022-2-9>

13. Shykina, O., Goncharenko, Y., & Remigailo, I. (2020). Shljahy rozvytku dilovogo turizmu u period pandemii' [Ways of business tourism development during the pandemic period]. *Market Infrastructure*, vol. 50, pp. 213–219. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct50-35>

14. Pohuda, N., & Stryzhak, O. (2023). Turyzm 2022 roku: analiz ta perspektyvy rozvytku [Tourism in 2022: analysis and development prospects]. *Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series: Economy and Management*, no. 73(1). DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/73-1-4>

15. Naumik-Gladka, K., Sushchenko, O., Stryzhak, O. [et al.] (2023) Tourism and Hospitality in Conditions of Digital Economy: Problems and Perspectives; monograph. Kharkiv: S. Kuznets KhNUE.

16. Global Business Travel Association. Available at: <http://www.gbta.org/>

17. International Congress and Convention Association. Available at: <https://www.iccaworld.org>

18. Sushchenko, O., & Kasenkova, K. (2019). Terytorial'nyj brendyng jak instrument rozvytku turystychno-rekreatyvnogo kompleksu [Territorial branding as a tool for the development of the tourist and recreational complex]. *Економічні інновації*, no. 21(2 (71)), pp. 139–149.